

Jana Balacciu Matei

Visat núm. 3
(abril 2007)

per Xavier Montoliu Pauli

Jana Balacciu Matei va néixer a Gogoşari (Romania) l'any 1947. Doctora en filologia romànica, va ser investigadora de l'Institut de Lingüística de Bucarest fins a l'any 2005. Actualment treballa a l'editorial Meronia de Bucarest com a traductora i editora de la col·lecció «Biblioteca de Cultură Catalană» (BCC).

La seva formació acadèmica i professional li va permetre l'estudi del català, que va completar, a partir dels anys noranta, amb estades a Barcelona i a diversos llocs de Catalunya, on ha anat coneixent la literatura catalana i també els seus autors. L'any 1998 va crear la col·lecció «BCC» per donar a conèixer la cultura catalana entre el públic romanès. El 2010 la col·lecció va arribar a publicar el volum número 32.

Matei s'ha dedicat també a la promoció de la cultura catalana, organitzant, juntament amb la col·laboració d'institucions catalanes, jornades de cultura catalana a Bucarest els anys 2001, 2002 i 2004, en les quals participaren diversos escriptors i crítics catalans. Igualment, també ha acompanyat i ha acollit autors catalans en presentacions de les seves traduccions a Bucarest. Ha publicat diferents articles sobre literatura i autors catalans en mitjans de premsa romanesos, i s'ha fet ressò d'esdeveniments com ara la participació catalana a la Fira de Frankfurt o l'Any Rodoreda.

El 2004 va participar en el Seminari de traducció poètica de Ferrera, de la Institució de les Lletres Catalanes, amb poetes romaneses. Posteriorment, també, ha estat present en els seminaris que la ILC dedica a reunir els traductors de l'obra d'un autor, concretament en els dedicats a l'obra de Jaume Cabré, Mercè Rodoreda i Carme Riera.

Ha rebut el Premi de l'Acadèmia de Romania per la redacció dels volums col·lectius *Enciclopèdia de les llengües romàniques* (1989) i *Enciclopèdia de la llengua romanesa* (2003). L'any 2003 li fou concedida la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, el 2005 el Premi Joan Cendrós d'Òmnium Cultural i el 2008 el Premi J. M. Batista i Roca.

Com a traductora, ha abocat i publicat al romanès, des de clàssics del segle XX a autors contemporanis, entre els quals: Montserrat Abelló, Maria Barbal, Blai Bonet, Jaume Cabré, Pere Calders, Carles Duarte, Armand Puig, Carme Riera, Miquel Àngel Riera, Mercè Rodoreda o Ramon Solsona, entre d'altres.

Com a editora, la col·lecció que dirigeix completa, actualment, els autors esmentats amb una nòmina d'autors representatius de diferents territoris i gèneres. La nòmina d'escriptors és aquesta: Lluís-Anton Baulenas, Víctor Català, Miquel Llor, Miquel Martí i Pol, Joan F. Mira, Quim Monzó, Manuel

de Pedrolo o Joan Peruga; a la qual cal sumar els autors insulars que apareixen en antologies de poesia i prosa curta, entre d'altres. Les seves obres han estat traduïdes al romanès per altres traductors que publiquen a Meronia, com ho són el matrimoni Lavinia i Nicolae Coman, Maria-Sabina Draga Alexandru o Diana Moțoc, entre d'altres.

Tots els llibres de la col·lecció acompanyen l'obra traduïda amb pròlegs, taules cronològiques o epílegs, o bé amb tot a la vegada, que la contextualitzen i la presenten críticament. En aquest sentit, hi trobem especialistes catalans com ara: Pere Farrés, Josep Guia, Oriol Izquierdo, Fina Llorca, Marta Nadal, Sebastià Perelló, Susanna Rafart, Joan-Miquel Ribera, etc., o la romanesa Elisabeta Roșca o altres signats per la mateixa editora.

Acostar la nostra literatura entre els lectors romanesos és una tasca que ja està documentada a començament i durant el segle XX, quan els primers viatgers, intel·lectuals i professors romanesos van arribar a Barcelona i a d'altres indrets de Catalunya. Al llarg de la centúria, hi ha notícia de les publicacions de traduccions de literatura catalana al romanès.

Si bé el projecte de la col·lecció de literatura catalana en una editorial estrangera és el que ha permès un major desplegament i un «impuls de la traducció d'obres fonamentals de la literatura catalana tant de llegat com de la literatura contemporània» —tal i com ja el 2006 informaven Carme Arenas i Simona Škrabec—, al cap de cinc anys, el 2011, i sobretot també arran de la Fira de Frankfurt de 2007, algunes altres editorials romaneses, també inclouen en el seu catàleg algunes obres catalanes, amb la qual cosa els lectors romanesos tenen ara més que mai un coneixement i una oferta cada cop més àmplia de la literatura catalana.

El 2010, Matei va traduir una primera obra de Ramon Llull: *Llibre del gentil i els tres savis*, al romanès. Quan se li pregunta sobre els motius per haver-lo traduït i com hi ha arribat, respon: «De fet, la pregunta crec que amaga uns "per què". Per què he arribat tan tard a Ramon Llull?, per què aquesta inversió en la cronologia de la col·lecció, de la contemporaneïtat cap als inicis? Al seu torn, la resposta, o les respostes impliquen uns "perquè". He iniciat aquesta "Biblioteca de Culturã Catalanã" perquè sigui un mitjà per promoure d'una manera organitzada la literatura catalana a Romania. I mitjançant la literatura (i els pròlegs que acompanyen les obres) donar a conèixer la idiosincràsia del poble català. I hem pensat que la millor manera d'atraure el lector és oferir-li al començament obres que es corresponguin amb la sensibilitat estètica contemporània, i que parlin sobre el món català, d'una manera "singular i universal". D'altra banda, no m'he vist amb cor de traduir Llull abans. Ha calgut, doncs, una doble preparació. Per un cantó, la dels lectors, per poder rebre'l no només com un gran teòleg i pensador, sinó com un clàssic d'una determinada cultura, la catalana. Per l'altre, la meva, com a traductora. A més, la vigència del pensament de Ramon Llull en el context de l'actualitat del diàleg interreligiós i intercultural m'ha fet pensar que havia arribat el moment de presentar i traduir Llull en l'àmbit romanès».

Enguany, el 2011, Matei treballa en dos projectes. Com a editora, ha encarregat al traductor Nicolae Coman, una antologia poètica de Maragall, que anirà presentada pel professor Pere Maragall, nét del poeta. Com a traductora, el *Llibre d'Evast, Aloma e Blaquerna*: «Em sembla una nova prova de la grandesa de Ramon Llull. I per a mi un repte immens. Entre d'altres, aconseguir arribar a l'altura d'aquesta joia literària que és *Amic e Amat!*».